

Viktor Zorman | Stari Trpotovec

Še klasje poberem, da ne bo jokalo za menoj,« si je skoraj na glas dejal stari Aleš Trpotovec, ko je prinesel zadnje ječmenove snope na kup in pod vrh skril srp. »Mati so pravili, da vsak klas, ki ostane na njivi, joka in toži: „Ravno toliko rosic sem prestal kot drugi, a druge so pobrali, mene pa ne!“ se je sklanjal po njivi in pobiral pozabljeno klasje. »Še kar težko je, klasje,« je godrnjal naprej. »Za ješprenj ga bo že. Bog daj lepo vreme, da po nedelji požanjemo vsega in ga spravimo domov, ko danes Pavla nima časa, da bi prišla ponj. Je pač tako,« je zataknil nabrano klasje v snop in skušal zravnati hrbet. Čez križ ga je bolelo, ko pa je moral biti pri žetvi ves čas sklonjen. Star je, star. In žeti tudi ni ravno vaje. Pa se bo moral na stara leta navaditi, kakor kaže.

»No, oče, le pojdite, da boste do noči doma,« ga je vabila Sirkova Meta.

»E, saj se mi ne mudi. Mislim, da me doma nič kaj težko ne čakajo,« si je dal Trpotovec opraviti še okrog snopja, da bi šla Meta naprej.

»Pa kar sami ste?« je čakala Meta.

»Pavla ima doma dovolj opravka,« je na kratko odgovoril Trpotovec in se zaganjal po njivi, ko je videl, da Meta le noče naprej.

»Kaj ne boste dobili dekle?«

»Sama bova težko zmogla. Sedajle deklo dobiti pa tudi ni lahko.«

»Ko je pa Pavla nič ne išče. Rajši za mladim gleda. Sem slišala, da ga boste kmalu dobili in da je zato tista Katra v Tomažetovi bajti vzela otroka v rejo. Kaj ji nič ne branite?«

»Nič ne vem.«

»Da, saj pravijo, da vam nič ne pove in da vam še jesti ne da zmeraj dovolj.«

»E, čenče! Vse imam odklenjeno.«

»Zdaj moram pa naprej, da ne bom zmerjana,« je stekla Meta naprej.

»Le pojdi, le, baba opravljiva,« je Trpotovec zagodrnjal, da ga je lahko še slišala. — He, si je mislila, je pletel Trpotovec sam zase, da ji bo Aleš vse natančno pravil in razlagal kot v spovednici. A Aleš noče, da bi ga ljudje vlekli skoz zobe, čeprav mu je hudo. Rajši potrpi. Seveda doma ni vse prav. Zato jima je pa ravno pred velikim delom dekla ušla in Jožek je moral zato h Katri v Tomažetovo bajto, ker Pavla ni imela časa se ukvarjati z njim. Kajpada, kdo si bo pa pred pečjo lase navijal in se lišpal! In žel je stari danes tudi skoraj ves dan sam. Popoldne je ni bilo na spregled, dopoldne je prišla za dobro uro. Čudna je zadnje dni. Dokler je bil živ še Stanko, je bila tako prijazna in postrežljiva. Sama strd je je bila. A nekaj tednov po Stankovi smrti se je kar na

lepem spremenila. Stari je bil bolan in seveda premalo zgovoren, dekla ji tudi ni bila všeč, začela je zahajati k Sirku. Tam so jo pa brž preustrojili. Zdaj je kot pelin. Nobena stvar ji ni všeč; kar stari naredi, je vse za nič, kar stari reče, vse narobe. Dobro ve, da je sama gospodar, in stari že dalj časa opazuje, da misli na možitev. In niti braniti ji ne more. »Do smrti je ona gospodar in lahko gospodari, kakor hoče, da le ne zapravlja.« mu je dejal svétnik pri sodišču. Sicer se pa tudi za gospodarstvo prav malo meni. Le proda, kar je za prodaj, in denar pobere, dela naj pa stari. Odkar je dekla ušla, sam molze in opravlja. Saj bi ne, pa se mu živina smili.

»Bog že ve, zakaj nas tepe,« se je potolažil Trpotovec in znova skušal zravhati hrbet, ki ga je bolel bolj in bolj. Pa je zatajil bolečino, se spet sklonil in se pognal po poti naprej.

Da, da, ko je živela še rajnica Neža — Bog ji daj nebesa, saj jih je zaslužila — je že še bilo. Prav lepo sta živela. Pridna sta bila, vse sta sama obdelala. Neža je bila celo preveč pridna. Vedno je imela koš na ramah. Zato je morala pa tako zgodaj umreti. Stanko je bil pol leta star, ko je umrla. Toda Aleš se ni ženil, čeprav mu je bilo komaj trideset let in bi mu celo gruntarskih nobena ne bila odrekla. Zaradi Stanka se ni ženil. Mačehe mu ni privoščil. Le redko kateri se pokazi, da bi primoženih otrok ne sovražila. Zato je Aleš Stanka sam vzrejal in polje obdeloval z deklami. Osem in dvajset let je imel dekletke pri hiši, pa mu nihče ne more kaj očitati. Pavla pa —! O svetem Juriju je bilo pol leta, odkar je Stanko umrl, in že za fanti gleda ter jih lovi. Otroka je dala pa v rejo.

Truden je stopil skoz vežo v hišo. Pavla je ravno pospravljala. Stari se je sesedel na klop ob peči in vprašal, ali je za jutri kaj nakosila za živino.

»Kaj mislite, da posedam ali da nimam nič drugega opraviti,« se je zadržala nanj. »Kje pa morem vse sama!«

»Pa bi si deklo dobila!«

»Da, saj res, da boste vi brez dela pri peči posedali! Ta bi bila pa lepa! Jaz naj pa garam za vas!«

Stari ni odgovoril. Oči so mu postale čudno motne. Počasi se je dvignil in hotel v kamro po tobak. Pa so se mu noge kar nekako zapletale, opotekel se je, zadel ob stojalo za rože in ga prevrnil ter se sam komaj obdržal na nogah.

»Sem mislil...« se je ustrašil in zinil, čeprav sam ni vedel, kaj je hotel povedati.

»Ste mislili, kaj ne, da stoji kot smreka v gozdu. Saj pravim, stari ljudje so pa res samo za škodo pri hiši. Vse mi boste pokončali,« se je jezila Pavla in hitela pobirat prst.

Stari je vzdihnil, poiskal v kamri tobak, potem pa šel in zaloputnil za seboj vrata, si v veži prižgal pipo, poiskal koš in koso ter šel kosit.

Pri podružnici je zvonilo že avemarijo, ko je nabrusil koso in zastavil. Vrgel je klobuk v travo, se pokrižal, kosil in zraven molil. Pa mu molitev nič kaj ni šla. In košnja tudi ne. Ozko red si je vzel in z vsem životom se je zaganjal, pa še ni vselej do konca odkosil. Po dvakrat je moral mahniti in kosa se mu je zatikala v tla. Seveda, leta se mu poznajo. Pa leta sama niso vse. Kakšne široke redi sta s Stankom lani kosila! Spočit je bil, kajpada, zdaj pa preveč gara. Zato mu ne gre.

Naslonil se je na kosišče, odmolil do konca angelovo češčenje, potem pa znova zastavil. Večerni hlad ga je nekoliko poživil in sam se je vsega predal spominom.

Saj si je prav za prav vsega sam kriv. Ko ga je Stanko prosil, naj mu izbere nevesto, mu je dejal, naj si jo izbere sam, ker bo sam z njo živel. Izbral si jo je potem Stanko res sam, živi pa zdaj stari z njo. In še garati mora. Zdaj, ko je z eno nogo že v grobu in ko z drugo tudi že stopa vanj in ko bi mu bilo lahko dobro.

Sicer pa kdo ve, kako bi bilo, če bi bil Stanku stari izbral nevesto. Morebiti še slabše. Morebiti bi bila že prej zašla k Sirku in potem bi bila še prej vojska pri hiši. Tisti hinavci tam ti pripravijo prepir v hišo, čeprav se jih ogibaš kot hudič križa. Znajo. Seveda se ne prilizujejo in ne podpihujejo zastonj.

»In ta presneta Meta se ti dela še tako prijazno! Hinavka,« se je razjezil Aleš in z vso silo zamahnil s koso. Zasadila se mu je v tla, da jo je komaj izvlekel.

»Saj bo dovolj za jutri. V ponedeljek pa spet nakosim,« je zagodrnjal in bil že bolj miren. Natlačil si je trave v koš, da bo za nocoj, si ga z velikim trudom zadel na rame in ga počasi nesel domov.

Doma je položil kravam, potem pa stopil v kuhinjo po žehtar. V veži ga je ujela Pavla in mu rekla, naj si kar sam malo mleka zavre, da sama ne bo nič kuhala, ker zaradi vasovalcev ne utegne in se za dva tako ne spleča. Stari ni odgovoril. Vzel je žehtar in se vrnil v hlev. Za vrati je poiskal stolček ter sedel pod Ciko. Pogladil jo je po životu in začel mlesti.

»Pridna, Cika, pridna,« je miril kravo, ki se je nekaj prestopala. Šele dobro leto je pri hiši tale Cika. Stanko jo je kupil v Bohinju. Bolj majhna je, a dobra mlekarica. Čez tri mesce bo imela telička, pa dá še vedno po štiri litre mleka na dan.

Ko je pomolzel, je zanesel stolček in žehtar za vrata, potem pa sedel k Ciki v jasli in jo božal po gobcu. Pogladil je tudi Pisanca, ki se je vlekel k njemu in ga vohal. Stari je potipal po žepih, da bi našel kako skorjo in mu jo dal. Nič ni našel. Skobacal se je iz jasli in mu izza vrat prinesel mrve. Da bo bolj močan. Saj zdaj bo kmalu ajdova setev.

In žito bo vozil domov. Vol jim je res potreben. Sicer bi morali za vsako ped, ki naj jo preorjejo, in za vsak snop, ki naj ga potegnejo domov, iskati živino po vasi in v zameno hoditi na dnino. Tako pa vprežejo Pisanca in pri oranju priprežejo Ciko. Počasi vse narede. Cika je sicer kaj debelo gledala, ko je šla prvič za brazdo, zdaj se je pa že navadila.

»Tudi ti dobiš,« je potolažil Ciko, ki se je stegala k Pisancu po mrvo. »In ti tudi,« je mislil na Šeko, ki je zamukala. Znova je stopil za vrata in še njima prinesel mrve. »Kaj ne, ubožica, mleko te tišči. Saj sem skoraj pozabil,« je ogovarjal Šeko, potem pa odvezal telička ter ga spustil pódno in ga vpel kar pri njej. Da ne bo skakal po hlevu in vznemirjal še drugih.

V kuhinji si je zavrel mleko in poiskal v omari krajec kruha. Toda jesti ni mogel. Nejevoljen je porinil mleko nazaj v peč in se spomnil, da ima še travo pri kozolcu. Jutri bo nedelja in torej ne bo hodil ponjo. Zato mora še nocoj.

Brž je stopil skozi vežo in s treskom zaprl vrata za seboj, da bi ne slišal iz hiše moškega govorjenja in ženskega smeha. Sicer je bil radoveden, kaj imajo, da se tako lahko smejejo, a mednje ni maral in tudi slišati jih ni hotel.

Spotoma je stopil v hlev in privezal telička nazaj v kot. Pa ga je kar težko. Kake tri krati sta poskočila po hlevu. Kajpada, sit je bil, zato pa vesel. In je bil s teletom vesel tudi Aleš. Nikogar svojih nima več na svetu. Le Jožka, vnuka. S tem je imel še veselje. Pa mu menda tudi tega niso privoščili. Pred štirinajstimi dnevi ga je Pavla dala v rejo tisti Katri v Tomažetovi bajti. Zdaj Aleš res nima drugega veselja kot z živino. Zato je kar rad poskočil s teletom, čeprav težko, in objel ga je, ko ga je privezal, in bil vesel, da se ga teliček ni bal.

Nato je v lopi poiskal kolca in grablje pa odšel po travo h kozolcu.

»Saj že mesec sveti,« je pogledal na nebo. »Kar brž bom pograbil in potem stopil še k Tomažetu, da me obrije,« je mislil na glas in nosil travo na kolca. Pa se mu je zdelo, da se od nekod sliši godba. Postal je. Da, harmonika! In prav pri njih doma. Da je ni sram, Pavle, ko je Stanko komaj pol leta v grobu, je pomislil in sedel na kolca. Namesto da bi molila zanj, pa pleše. »Da, saj res, ves grunt naj v farovž znosim,« je zabrusila staremu, ko ji je v nedeljo omenil, naj bi dala za mašo po rajnkem. In moli zdaj tudi nič. Seveda, saj je že skoraj pregovor, da cerkev in molitev pozabi, kdor k Sirku zahaja. Zato za Pavlo ni čudno...

Hlad je Alešu dobro del, godba ga je prevzela, pozabil je na Stanka in Pavlo. Na svojo poroko se je spomnil. Že čez trideset let je od takrat. V koleslju sta se peljala z Nežo v cerkev in doma je bilo ves dan svatovanje. Po kosilu so se z godcem preselili na skedenj in plesali.

Tako pač, kot so včasih po vsaki poroki. Najprej sta zaplesala ženin in nevesta, potem sta se zavrtela drug in družica, za njim pa še drugi svatje. Starešina in teta nista marala plesati, a sredi popoldneva je prišel svate pogledat župnik Matevž in ju toliko časa pregovarjal, da sta šla. Tomaž je bil starešina, Martinka pa teta. Oba sta že rajna, Bog jima daj dobro. To sta bila plesalca! Stara sta bila pač in plesa prav nič vajena, kar od daleč sta se prijela za roke in se zavrtela. Drugi pa v smeh. Gospod Matevž se je pripogibal, se tolkel po kolenih in se prestopal, tako je bil vesel. Nazadnje je zmagalo še godca, da je prenehal. Da, nazadnje je prenehal še godec... Potem so šli nazaj v hišo... Gospod Matevž se je pa smejal... in Kovač je pravil nekaj o obročih, če bi le kdo počil od smeha.

Alešu je glava omahnila na prsi. Zadremal je. A ne za dolgo. Kot bi se nečesa ustrašil, je skočil na noge in se znova lotil nakladanja. Toda godba ga je motila. In misli so mu uhajale vsepovsod.

Presneto, Stanko ga je koj po Jožkovem krstu pregovoril, da je posestvo prepustil Pavli. Da je sam bolehen, je pravil, in da potem ni drugega kot dvakrat stroški. Aleš je posestvo prepustil, le kót in živež si je izgovoril do smrti; Stanko je ravno prepis še dočakal in potem umrl, Pavla pa zdaj pleše v njegovi hiši. Toda saj ni njegova, njena je. Na sodnji so rekli, da ni njegova. Njegova je le v kamri tista skrinja z Alešem pod stopnicami na prednji stranici pa molitvenik, v belo usnje vezan in z zlato zaponko na sredi, ki ga je dobil od birmanškega botra, rožni venec, ki ga ima po materi, žametast očetov telovnik pa poročna obleka. V poročni obleki bo ležal na mrtvaškem odru, kot je pred tridesetimi leti Neža, in z njim vred bodo v grob dali vse, kar je njegovega, le skrinjo mu bodo zamenjali za krsto. Potem pa bodo pozabili nanj, nihče več se ga ne bo spominjal...

»Nihče več?« je Aleš popustil grablje in planil, kot bi ga pičilo, ter jo ubral kar počez čez Sirkov travnik pa Martinkov zelnik, se v zelniku spotikal ob peso in zelje, da se je komaj sproti pobiral, zavil nato na Tomažetov vrt in šel naravnost k Tomažetovi bajti.

»Brž odpri!« je potošel po vratih.

»Bog in sveti božji križ, kaj pa je? Kaj gori?« je v bajti prestrašeno kriknila Katra, planila iz postelje, se ogrnila s staro ogrinjalko, ujela na desno nogo copato in v veži na levo nataknila še coklo pa hitela odpirat.

»Kdo pa je?«

»Jaz!« je zakričal Trpotovec. Katra ga je prepoznala po glasu in mu odprla. Aleš je planil mimo nje v hišo.

»Za božjo voljo, kaj pa je?« je ceklala Katra za njim.

»Jožka mi daj,« je bil Aleš že v hiši pri zibelki. V temi je pograbil otroka s cunjami vred in ga odnesel. Katra je kričala in iskala po veži

še drugo coklo, da bi tekla za njim, Jožek je vokal, Aleš pa je hitel po cesti domov. Zibanje je bilo otroku všeč. Utihnil je. Katra pa je še vedno nekaj kričala, toda Aleš je ni slišal. Skoraj tekkel je po cesti. In nikogar ni ogovarjal.

Kar brž je bil pred domačim pragom. Vežna vrata so bila odprta, ob hišna pa je butnil z nogo in jih odprl na stežaj. Pogledal je po hiši, se preril med vrtečimi se pari k mizi, razmaknil skledo in Jožka položil pred Pavlo.

»Otroka sem ti prinesel,« je bruhalo iz njega. Pograbil je bokal vina z mize in ga treščil za duri. Pavla je pobledela. Za hip je vse utihnilo.

»Godec, zakaj te pa imamo? Saj vidiš, da se staremu meša. Godi!« je zavpila izza mize Sirkova Meta.

»Ven!« je zakričal Aleš tako zapovedovalno, da je Meta res vstala in se umaknila za duri. Aleš pa je prisedel, vzel štrukelj iz skleda in vgriznil, da bi zakril nemir.

»Kdo pa je gospodar pri hiši?« se je obrnil k Pavli mlad moški, ki ga Aleš ni poznal.

»Ti ne!«

Jožek je začel vekati, da je prevpil godca in da je šlo skozi ušesa. Pavla se je presedela kot na trnju in se usékovala.

»Gremo pa k nam! Saj je naša hiša tudi prostorna,« je pri vratih vabila Sirkova Meta. Fantje in dekleta so se muzali skoz vrata.

»Tak lep večer! Pa ti ta starec vse zmede,« se je jezil tuji možakar. »Pavla, greš z nami? Pusti otroka staremu in pojdi,« je silil v Pavlo in jo potegnil s seboj. Godec je bil že na cesti in fantje so »mlada Trpotovca« sprejeli z vriski.

»Norci!« je Aleš zaloputnil vrata za njimi, jih zaklenil, potem pa stopil v kuhinjo po mleko za Jožka.

»Hudo je, hudo,« je tožil otroku, mu dal mleka, ga previl, prenesel v svojo posteljo in še sam zlezal pod odejo.

»Nikogar nimam,« je jokalo. »Neža mi je umrla, Stanko tudi. Jožek, le ti si še naš. Ti boš zdaj čisto moj!« — Da, Jožek bo zdaj čisto njegov. Sam mu bo dajal jesti, sam ga bo učil hoditi, sam mu bo kazal božje lučke, sam ga bo učil kazati, kje je Bog, in moliti. Saj je vaje takega posla. S Stankom je vse sam opravil. Nikoli ga ni pustil deklam. Sam ga je previjal in celo cunje mu je sam pral. Tudi Jožek mora biti čisto njegov. Ko bo zrastel, mu bo naredil voziček in za pozimi sani, potem bo hodil v šolo in še pozneje ga bo učil kositi, orati...

Vzravnal se je v postelji, pokrižal otroka in sebe, spet legel in začel moliti očenaš. Dokončal ga pa ni. Preveč je bil utrujen pa tudi razburjen. Zaspal je.